

er waren eens... twee grote bomen...

9 november 2008

Omdat we nog een aantal dorpen moeten bezoeken, goed 100 kilometer voor de boeg hebben en het gisteren ferm geregend heeft, zijn we om 7.15u. al op weg. Dat is slechts een kwartier later dan voorzien, een hele prestatie. De barberie en een kip mogen ook mee op reis. Ze worden achterin de koffer ergens tussen de bagage weggemoffeld samen met de handig in palmladeren verpakte, gekregen eieren. Albert, die ons - al naargelang - met de motor voorrijdt of volgt, heeft koorts. Hij heeft mogelijk te lijden van een malaria-aanval. In die toestand de afstand per motor afleggen én in de postes en centres de santé ook nog mee evalueren? Je moet het maar doen, hij lijkt er niet zwaar aan te tillen! Mieke geeft hem een perdolan en dat lijkt te helpen. Mieke en ik geven hem ook elk twee malaronetabletten (tegen malaria) maar van Yves mag hij die pas vanavond alle vier tegelijk innemen. De rode leemweg ligt er zepig bij, glad dus en kleverig. Dat verandert als we weer over zandgronden rijden. In Ndjili Panda houden we heel kort halt. De verpleger staat ons op te wachten bij zijn mooi versierde poste de santé. Hij doet ons stoppen om een 'bon de réception' te overhandigen voor de solarlamp die hij gekregen heeft. Heel goed én kort op de bal gespeeld. Hij had evengoed kunnen wachten tot... ooit eens. Uiteraard heeft de radiator van de auto af en toe zijn geut water nodig. Dat is een ideale gelegenheid om wat rond te lopen, naar de rijkdom aan bomen en planten te kijken, vlinders te volgen, voorbijtrekkende vrouwen te bewonderen, kortom... te genieten van onze aanwezigheid in het evenaarswoud.

In Tete Ngomba houden we weer halt. Yves heeft hier nog een en ander uit te klaren. Een moeder die reeds vier kinderen heeft, is doodge-

in palmladeren verpakte eieren

bloed na de bevalling van haar vijfde kindje. We vernemen ook dat er deze nacht een baby'tje 'Yves' geboren is.

In de dorpen waar we voorbijkomen is duidelijk meer volk aanwezig. De mensen hebben hun zondagse kleren aan (de meeste hebben één broek en één t-shirt of zo voor tijdens de week, één mooiere combinatie voor de zondag). De vrouwen zijn heel kleurrijk gekleed. Er zijn ook opmerkelijk meer fietsers/handelaars onderweg. Ze houden halt in de dorpen om in compagnie in de lommer van een boom wat uit te blazen of aan hun fiets te werken. In bijna elk dorp zitten de dorpsbewoners bijeen onder een groot afdak om een zondagse dienst bij te wonen. Het lijkt wel kermis. In een dorpje met een wel heel slechte weg door de dorpskom (Omesende?) moeten we heel traag rijden. We zien een jongen en een meisje met een wat misvormd hoofd. Ik heb de indruk dat de jongen hierom geplaagd wordt.

Onderweg, bij de zoveelste halte om water in de radiator te doen, is er veel interesse voor mijn baard. Kinderen willen eens een baard van een blanke voelen. Enkele zwarte mannen met een baardje willen ook wel eens voelen hoe mijn baard aanvoelt en ik wil dus ook wel eens aan hun baardje voelen. Niets speciaals, het is gewoon... een baardje.

We naderen stilaan de savanne. Ook in Shinga II wil Yves nog eens halt houden om een en ander te bespreken en wat puntjes op de i te zetten. Wij gaan op verkenning in het dorp. In een kerkje van de Protestantse missie is een dienst aan de gang ter ere van de moeders. Eerlijk waar, het is er echte spontane ambiance. Tussen de ritmische gezangen door debiteert de voorganger omstandig gesticulerend teksten uit een boek waarop de aanwezigen repliceren, hetzij sprekend of zingend begeleid door trommel

het is gewoon... een baardje

geroffel, hetzij met gejuich en applaus. Het is een feest dat door het gehele dorp weergalmt. Niet alleen omdat er luid en uitbundig gevierd wordt maar ook omdat de kerk geen vensters heeft. Zoals eerder reeds beschreven, zijn die hier uitzonderlijk en ze hebben waarschijnlijk ook geen nut. De verantwoordelijke, die ziet dat we nieuwsgierig zijn, komt zich voorstellen en geeft ons toelating om wat rond te kijken en foto's te nemen. Het schooltje van de missie heeft een eigen marktplaatsje.

Als we weer wat verder door het dorp trekken, komt een vrouw op ons af: "Als je daar foto's neemt, moet je van mij ook een foto nemen want ik ben katholiek en ik heb ook mijn zondagse kleren aan." Waarom niet en tegen dat we de foto nemen is de vrouw omringd door een hele bende kinderen en volwassenen.

Ondertussen is Yves rond met wat hij nog te bespreken had.

Voor we verder rijden drinken we nog een 'café ness'. De echte koffie komt ook ter sprake. Sommige bewoners hebben naast hun velden

wat koffiestruiken staan. Hoe wordt de koffie hier verwerkt? De bonen worden geplukt en gepeld. Dan worden ze gedroogd en geroosterd. De geroosterde 'boontjes' worden fijn gestampt en het gruis wordt met heet water gemengd. Eigenlijk maken ze hier dus koffie zoals wij die maken. Koffie is trouwens een tijdens de koloniale tijd uit Brazilië ingevoerde plant.

zondagse kleren

Een jongen met misvormde rechterarm probeert wat geld te schooien. Hij zou dat bij de heenreis ook gedaan hebben. Yves vraagt hem of hij zo denkt vooruit te komen. De jongen is blijkbaar doof aan die kant, hij houdt vol waarna Pierre hem in het Tetele uitkaffert.

Of dit educatief was? Ik hoop het.

Of het zal geholpen hebben? Ik vrees het.

zondagse kleren

Kiete is onze volgende halte. Hier worden we wel héél hartelijk onthaald (trommels, juichende mensen, luidkeels lallende vrouwen, enthousiaste kinderen, applaus). Tijdens de evaluatie blijkt ook hier de registratie een probleem te zijn. Het onvolledig registreren van consultaties, diagnoses, voorschriften, medicatie, ... is een algemeen probleem. Als bijvoorbeeld een deel van de patiënten

de consultaties waarbij de medicatie inbegrepen is in de prijs.

Na de evaluatie komen we voor het centre de santé samen met de dorpsbewoners en de notabelen van het dorp. Daar geeft Yves voor iedereen uitleg over de werking van een centre de santé, wat de vereisten zijn om tot een goede werking te komen én waarom. Dat zijn meteen

die zich voor onderzoek aanbiedt niet wordt geregistreerd, riskeert hetgeen zij betaald hebben rechtstreeks in de zak van de hoofdverpleger terecht te komen en niet verdeeld te worden onder al het personeel van het 'centre de santé'. Een bijkomend probleem is dat die patiënten niet in de statistieken geraken, wat dan een vertekend beeld geeft van de werking van het 'centre de santé'. Als van verkochte medicatie niet geregistreerd wordt aan welke prijs ze verkocht werd, dan is het goed mogelijk dat...

Moet er een tekeningetje bij?

Om dergelijke en andere wantoestanden te vermijden wil Memisa met forfaits werken voor

ook de voorwaarden waaraan moet voldaan worden opdat wij het centre zouden rehabiliteren. Dat laatste is echt nodig want het is hier heel primitief. Pierre herhaalt in het Tetele nog eens wat Yves gezegd heeft. Zijn uitleg is een waar stukje theater, de mensen reageren in koor op wat hij zegt of vraagt.

Als Yves, als stimulatie, een solarlamp met de nodige uitleg overhandigt, wordt er heel uitbundig gereageerd.

Tot slot overhandigen de notabelen Yves een brief, die ze allen ondertekend hebben, met de uitdrukkelijke vraag hun centre de santé te rehabiliteren.

Onder luid en lallend gejuich stappen we in en rijden weer verder richting Katako-Kombe. Ergens onderweg heeft Leonard, de verpleger van het BDOM die met Albert de grootste afstand met de motor heeft afgelegd een makak gekocht (zie 7 november). Iemand uit Katako-Kombe had hem dat gevraagd. De geschoten makak hangt achteraan op de motor gebonden. Hij zal opgegeten worden. Aan een zo'n beestje is voldoende, maar niet meer, vlees voor twee personen.

Ook dit nog: een van de jongens van Kiete vertelt ons met wat schroom dat hij graag pedagogie zou studeren.

In een volgend dorp (Oneka?) zien we een driewielrolstoel staan. We denken aan ons gesprek met Pierre in Kiomi en stoppen om de rolstoel van naderbij te bekijken. Het is een heel rudimentair model dat hier, op oneffen terrein heel functioneel is. Yves vermoedt dat dit model vanuit Gits (West-Vlaanderen) als kit naar Congo verstuurd werd om in Tshumbe ten slotte geassembleerd werd. De volwassen jongeman gebruikt die rolstoel. Hij heeft volgens zijn moeder al sinds zijn geboorte, misvormde benen. Hij kan met een gewone, rechte stok ook stappen.

Rond 15u. zijn we weer thuis.

Op de campus van het Ziekenhuis loop ik Lucien tegen het lijf en uiteraard vraag ik naar de handleiding van de autoclaaf (zie 6 november). Met een "Je zal het aan Adrien moeten vragen," maakte hij er zich van af. Ik denk niet dat er gezocht werd en Adrien zal pas morgen met de AzV meekomen uit Kinshasa. Dit is hopeloos vrees ik. Het begint te regenen, we besluiten na de regen verder te zoeken en vluchten het huis van Adrien binnen waar Lucien al twee jaar tijdelijk logeert. De regen is zo hevig dat een waterton van goed 150 liter in nog geen vijf

minuten gevuld raakt. Het blijft in alle hevigheid doorregenen tot na 23 u. Niet getreurd, het avondmaal is klaar en er moet nog een programma op de PC van Lucien geïnstalleerd worden. Het programma ligt nog op mijn kamer. Ik zal het dus door de regen moeten halen. Geen probleem, regencape aangetrokken en sandalen uit (leren sandalen hebben het niet graag nat) om met blote voeten door het water te plonzen, heerlijk. Maar... dat blijkt niet echt gezond te zijn. Bij regenweer komen namelijk minuscule diertjes, larven van haakwormen, uit de aarde omhoog gekropen. Ze zetten zich vast op de voetzolen van passanten en dringen door de huid het lichaam binnen. Daar veroorzaken ze ankylostomiase, dat schijnt een zeer ambetante aandoening te zijn. Het ziet er naar uit dat ik geluk had. Als ik na elven ga slapen leen ik de plasticen teensletsen van Lucien. Wees er maar zeker van, als ik ooit nog eens mag terugkeren naar hier, zal ik plasticen 'sletsen' meebrengen.

In de streek waar we gedurende drie dagen door gereden zijn, heerst extreme armoede, hier in Katako-Kombe is het niet echt veel beter. De zeer slechte wegen, als je die al wegen kan noemen, bemoeilijken communicatie én uitwisseling tussen de diverse dorpen en binnen de gehele, uitgestrekte streek. Hun voedsel komt voort van primitieve landbouw - maïs, rijst, maniok, aardnoten - visteelt en -vangst, jacht, fruitteelt en eetbare vruchten verzamelen in het woud. Die producten worden zeker ook op beperkte schaal verhandeld. Zoals reeds vermeld is de voeding zonder afwisseling. Kinderen vooral zijn hier de dupe van: malnutritie (ondervoeding). De bevolking rekent vooral op buitenlandse inbreng om onder andere bijvoorbeeld de wegen te verbeteren én te onderhouden. Caritas Frankrijk zou op dit gebied actief zijn onder leiding van een zekere Martine. De plaatselijke medewerkers

worden betaald, wat mij vanzelfsprekend lijkt. Of ze echter regelmatig genoeg langskomt is maar de vraag. Het viel ons op dat in een aantal dorpen langs ons traject Mieke als Martine aangesproken werd of toegeroepen toen we door het dorp reden. Dat toeroepen was niet altijd even vriendelijk, op verre na niet. Zo kreeg ze bijvoorbeeld boos de vraag toegeroepen wanneer ze zou komen betalen. Vandaar dat ik mij de vraag stel of ze wel regelmatig genoeg langskomt, niet alleen om te betalen maar ook voor het uiterst noodzakelijke onderhoud. De bomen en takken die ons de doorgang beletten, laten vermoeden dat het daar lang geleden was dat er nog een auto voorbij gekomen was.

Op buitenlandse inbreng rekenen is één ding maar dat het niet in hen opkomt dat ze sommige dingen écht zelf kunnen organiseren én doen lijkt mij wat vreemd. Een van Pierres antwoorden hierop was dat ze het niet weten, niet kunnen, dat het hen moet aangeleerd worden. Is de nu actieve generatie dan aan haar lot overgelaten, is ze een verloren generatie? En hoelang zal dat duren?

Onvermijdelijk moet ik hier denken aan de naoorlogse Roemenen (die voor 1947 geboren zijn of in 1995 de dertig naderden) die het communistisch bewind daar gekend hebben én eronder geleden hebben. Ook zij vinden zichzelf, ze zijn het misschien ook wel, de verloren Roemeense generatie.

Waarom?

Voor hen werd alles beslist, ze moesten niets bedenken, geen initiatief nemen want dat was gevaarlijk voor de staat én voor henzelf en hun naasten, ... De jongere generatie trekt nu de Roemeense kar en doet dat goed. Over hoeveel generaties zal het hier in Congo uiteindelijk lukken? Hoeveel opeenvolgende verloren generaties zullen er geweest zijn? Ik typ dit deel van

mijn dagboek uit op 4 december 2008. Toevallig of niet, in 'De Bond' staat vandaag (De Bond, 5 december 2008, nr. 23, jaargang 88, pp. 22-23) een artikel van de hand van Chris Dutry getiteld 'Congo werd een eeuw geleden onze Kolonie (II)' naar aanleiding van de uitgave van het boek van Frans Buelens 'Congo 1885-1960. Een financieel-economische geschiedenis' uitgegeven door EPO. Ik citeer uit dit artikel: '... In tegenstelling tot de Britten hadden de Belgen de vorming van kaders verboden. Pas in 1954 kwam er de eerste universiteit van Lovanium. Bij de onafhankelijkheid in 1960 waren er bijgevolg nauwelijks hooggeschoolden die het land konden leiden. Dat is toch wel een van de zwaarste fouten van het Belgische koloniaal beleid in Congo. Maar dat kwam natuurlijk voort uit de paternalistische overtuiging dat Congo een modelkolonie was en ons land daar nog vele tientallen jaren de touwtjes in handen zou moeten houden. Ondertussen blijft het de verantwoordelijkheid van ons land om Congo bij te staan op zijn weg naar een werkelijke onafhankelijkheid.'

Ecologie is hier blijkbaar een teer punt. Toen ik een tijdje na onze thuiskomst met Lucien en Leonard de man van het BDOM, die van de makak, een lauw pintje dronk, vroeg ik of er nog veel makakken waren. Tussen alle uitleg door die ik kreeg over waar en wanneer je ze kan zien en horen en dat er zeker nog veel waren zei Lucien tegen Leonard: "Voor 'hen' is dat 'Réserve Naturelle'." Die 'hen' sloeg op ons Europeanen (ruimer = westerlingen). Bij deze uitspraak moest ik aan het gesprek in Lohano denken. Ik ben er zeker van, al veel langer dan vandaag eigenlijk, dat zij die aan de direct betrokkenen moeten uitleggen waarover dit gaat, het helemaal niét uitleggen of dat slecht, oppervlakkig uitleggen. Wie niet goed en volledig geïnformeerd is, voelt zich bedreigd en is, wie weet,

niet meer in staat om te luisteren naar en te begrijpen wat er gezegd wordt. Zij die het moeten uitleggen, moeten ook te allen tijde bereid zijn om te luisteren naar de direct betrokkenen. Duizenden jaren oude methodes vervang je niet omdat rijke westerlingen dat willen, zeker niet als er extreme armoede in het spel is. In zo'n context zal zelfs 'sustainable use' altijd dode letter blijven. Ik ben er trouwens zeker van dat elke westerling die dagen aan een stuk honger lijdt ook zijn 'laatste olifant' zal neerschieten om te eten te hebben. Wat dát alles betreft loopt het hier dus ook grondig fout.

Je ziet het overal, dit probleem stelt zich niet alleen in tropische ontwikkelingslanden die tot op heden per definitie ecologisch extreem interessante gebieden zijn. Ook in Europa worden dezelfde fouten gemaakt. Het onbegrip dat zeer dikwijls bestaat tussen landbouwers en natuurbeschermingsverenigingen is een goed voorbeeld. Nog niet zo lang geleden, in 2000 tijdens een vakantie in het Lechtal, Tyrol, in een dorpje - Boden, Pfafflar - waar ik sedert 1966 heel regelmatig kom, spraken een aantal bewoners mij erover aan dat ze binnenkort in een Natuurreservaat zouden leven. Ik fronste de wenkbrauwen want ik wist geenszins waarover ze het hadden. Maar dat ze mij hierover aanspraken, was niet zo verwonderlijk omdat ze mij kenden als bloemenliefhebber/orchideeënkenner én omdat ik met hen bij vroegere gelegenheden al over natuurbehoud gesproken had. Ze zagen zich al als indianen in reservaten leven. Het gesprek was eigenlijk heel interessant en het was duidelijk dat ze niet goed geïnformeerd waren. Mijn bewering dat er niets noemenswaardigs aan het dal en de natuur van het dal veranderd was, sinds ik het Lechtal ken en dat was voor sommigen langer dan dat zij het kenden, bracht bij hen de reflex teweeg van "Tiens, inderdaad, daar hebben we niet aan gedacht, zo hebben we het niet

bekeken." Ik zei ook dat ik dat gerust in het openbaar wilde zeggen, voor een ruimer publiek. Er kwam geen reactie maar ik had wel de indruk dat ze wat gerustgesteld waren. Blijkbaar is daar toch iemand op het idee gekomen om op een degelijke manier uitleg te geven én te luisteren. Ondertussen zit het project 'Natura 2000' in het Lechtal op een goed spoor. Ik heb niet de indruk dat het door de bewoners nog als bedreigend aangezien of ervaren wordt, integendeel. Ik had hier in Congo wel de indruk dat de mensen luisteren naar wat gezegd wordt en dat ze willen discussiëren. Het is zeer belangrijk dat dit gebeurt: uitleg geven, luisteren én discussiëren.

Noot

Overledenen worden ver van het dorp begraven om te vermijden dat hun geest nog naar het dorp terugkeert. Belangrijke overledenen worden in het dorp zelf begraven zodat hun geest een gunstige invloed kan hebben op het leven van het dorp. De graven worden met kleine termietennesten versierd en soms met takken afgebakend.